

Brovko O. O. Heraldry and emblems as a subject of study of literature research

The article centers on the employment of the heraldic construction artistic method and the peculiarities of images in the Ukrainian Baroque prose. The research of the transcultural communications in the artistic space, allows to define Baroque aesthetics as the universalistic functions. The object of our investigation were both literary works of Ukrainian Baroque writers. Terminology of auxiliary historical disciplines is attracted in the offered research – emblematica and heraldry. The article reveals the main symbols of Ukrainian baroque art, their meaning and context, influence on the process of art. In the work the corps of texts in which heraldic construction have different functional destination are reflected systematically; the typology of the heraldic construction, emblem are comprehended; the problems and prospects of research a poetics structure-forming factor in the literature studies are brought up to date; the ways of short stories incorporation into the main story are systemized; the logic of artistic practices in the Ukrainian Baroque prose through the category of genre and literature device is retraced. The theoretical stylistic model formed on the basis of the books on poetics and rhetorics of the XVII – XVIII th centuries finds its confirmation in the then literary practice. On the one hand, Ukrainian low baroque penetrates deeply into the folk culture, on the other one it is closely connected with baroque book culture. On the level of baroque poetics folk culture legalized as one of the sources of baroque intertextuality.

Key words: the heraldic construction, emblem, epics, Baroque.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.2013 р.

Рецензент – доктор філол. н., проф. Галич О. А.

УДК 82 – 94.09+008

І. А. Веретейченко

**ЄВРОПЕЙСЬКА ТРАДИЦІЯ
В УКРАЇНСЬКОМУ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ ПРОСТОРИ**

Одним із питань є ідея європеїзму в Україні, що постійно перебуває у центрі дискурсів про ідентичність і викликає пристрасні полеміки про шляхи розвитку культури, зокрема літератури. Для цього література мала б розчинити двері до світової духовності й політикуму, тому в центр уваги письменника ставився не тільки вияв української духовності, а також своєрідне пристосування до сучасного стану в світі.

Змінюються не лише моделі репрезентації національних літератур, які донедавна претендували на роль „світових”, а й суттєво трансформуються уявлення про „включеність” культурних традицій у річище світового письменства. Водночас переглядається і механізм „залучення” письменника до європейського і ширше – світового літературного канону.

Такі дискурси уже неодноразово осмислювалися в наукових дослідженнях. Еволюція ідей європеїзму ставала предметом монографічних і дисертаційних досліджень (Я. Прихода, В. Матвійшин, О. Забужко, О. Гнатюк та ін.), ряд публікацій присвячений вивченню цих ідей у творчості чільних представників української культури (Л. Скупейко, С. Болтівець, М. Кудрявцев, Я. Поліщук, С. Семенко тощо). Традиційно у поле зору науковців потрапляють імена відомих представників української культури П. Куліша, І. Нечуй-Левицького, М. Драгоманова, І. Франка, Лесі Українки, М. Зерова, М. Хвильового, письменників МУРу, але, на жаль, чимало цікавих праць, знакових для певної історичної епохи, губляться у часі. Тому, мета цієї статті – дослідити функціонування концепту європеїзм в літературно-критичних текстах українських письменників, довести тезу, що українське мистецтво, зокрема література, ґрунтовано закорінена в європейській культурі, європейській традиції. А завданням постає аналіз праць українських письменників; розкриття, які суспільні і культурні події зумовили появу літературних дискусій з приводу питання європейськості; з'ясування, як ідеї цих дискурсів впливали на формування поглядів про національну і культурну ідентичність.

У свій час Дмитро Чижевський стверджував, що „приєднання України до традиції європейського культурного світу” розпочалося ще в старокиївську князівську добу християнізацією країни, і згодом означало „безпосередній за цим розвиток широкої обсягом та глибокої змістом і красної формою літератури”, а також, засвоєння „цінності чужої та вищої культури” [12, с. 203].

Уже від середини ХІХ сторіччя предметом обговорення в літературно-митсецькому середовищі постало питання Європа як ідея, Європа та Україна, українськість та європейськість. Так, перший, хто дав поштовх до творення концепції Європи в середовищі української інтелігенції, був П. Куліш. Саме концепт європеїзму охоплював майже всю творчу спадщину П. Куліша, міг би мати серйозну наукову перспективу. У колі його уподобань мала б бути й перекладацька та дослідницька діяльність, бо, як він сам писав, знав більшість європейських мов, а відтак, цікавився цими літературами: „Я греческого языка не знаю, латинский знаю мало, но зато читаю по-польски, по-французски, по-немецки, по-итальянски и по-английски” [8, с. 325]. Тут має сенс пригадати, що П. Куліш з часом значно вдосконалив свої знання цих та інших мов і навіть згодом письменник зробив низку дуже

цікавих та кваліфікованих перекладів, що відіграло важливу роль у літературно-мистецьких орієнтаціях письменника.

Про концепт європейзму в творчому спадку П. Куліша зазначали численні дослідники, зокрема В. Петров, П. Филипович, Б. Нейман, Є. Кирилук, хоча можна стверджувати, що вони повністю її не тільки не розкрили, а навіть не систематизували динаміки використання європейських тем і мотивів у творчості письменника. Треба згадати, що ще у памфлеті „Культурний епігонізм”, що входив до циклу „Думки проти течії” 1925 року, М. Хвильовий писав про П. Куліша: „Здається, тільки він один маячить світлою плямою з темного українського минулого. Тільки його можна вважати за справжнього європейця, за ту людину, яка наблизилась до типу західного інтелігента” [11, с. 473]. Навіть у свій час М. Хвильовий критично ставився до думки відомого свого часу літературознавця О. Дорошкевича про те, що П. Куліш начебто є представником так званої „чорної, тобто реакційної, Європи”. За М. Хвильовим, П. Куліш є уособленням власне „червоної Європи”, яку він (М. Хвильовий – І. В.) розумів як символ боротьби: „як у свій час національні війни були революційним, червоним явищем в історії людськості, так і Куліш для нашої країни був прогресивною, червоною Європою” [11, с. 473]. Отже, саме М. Хвильовий виразно вказав на прогресивну суспільно-національну роль П. Куліша в українській історії, якому сповна реалізувати свій величезний потенціал не дала „мертва стіна культурного епігонізму тодішньої української інтелігенції” [11, с. 473], а тому, „стикнувшись із рідним позадництвом, залишились (мова про П. Куліша та О. Кобилянську – І. В.) трагічними постатями, повними протиріч і помилок” [11, с. 473]. Біографічні відомості П. Куліша свідчать про те, що у формуванні його творчого мислення органічно переплелися дві основоположні лінії – український фольклор, тобто посилене вивчення національної історії й літературні впливи традицій європейських (передусім німецької, англійської та слов'янських) літератур. Тому П. Куліш, потрапивши наприкінці 1845 року в Петербург, був уже цілком сформованим письменником: „Уединённая жизнь и долговременное изучение таких писателей, как Гомер, Данте, Шекспир, вместе с изучением истории и народной поэзии своей родины, поставили меня так крепко на ноги, что меня не может увлечь с собою неистовый поток краевщины и других литературных партий” [8, с. 65]. Вивчаючи скарби українського фольклору і творчу спадщину античності, П. Куліш прагнув всебічно осмислити тонку поетичну душу свого народу. Однак, на жаль, протягом ХІХ століття українська культура не тільки вповні не засвоїла, а навіть втратила європейські традиції.

Подальше розгортання концепту маємо в культурологічних трактатах І. Нечуя-Левицького, у публіцистиці М. Драгоманова, В. Антоновича, І. Франка, Лесі Українки, європейський напрям у своїй творчості обрали поети-хатяни, М. Хвильовий у своїх памфлетах,

неокласики у своїх літературних вподобаннях тощо. Тобто можна говорити, що це було однією із головних настанов наших письменників, де б відбувалася послідовна цілеспрямована європеїзація української культури загалом, долучення її до тем і моделей загальноєвропейського і в цілому світового літературного процесу.

Доречним буде згадати Івана Нечуя-Левицького, який у своїх літературно-критичних розвідках чітко сформулював проблеми європеїзації. Також увагу з цього питання привертає Леся Українка, яка своєю творчістю демонструвала високі європейські стандарти. У публіцистичній творчості Михайла Драгоманова Європа посідала чільне місце. Він, заглиблюючись в історію власного народу та народів Європи, намагався „осмислити шляхи людської цивілізації й на підставі цього намалювати ясну перспективу творчого саморозвитку України” [3, с. 605]. М. Драгоманов розглядав історичний розвиток та майбутній шлях України в контексті Росії і, як і попередники, пов’язував історичний прогрес із зверненням України до Європи. Він зокрема зазначав: „... наша Україна у XIX сторіччі, ставши „провінцією”, одстала більше од передової Європи, ніж це могло б бути, коли б вона йшла без перериву своєю дорогою з XVII ст., а до того одстала й од Московщини” [3, с. 403]. Тепер, щоб вибитись із ряду „задніх”, а то й „прихвоснів”, – радить М. Драгоманов, – нема другого ліку, як тільки почати, скільки можна більше, придивлятись до європейської думки й праці як можна безпосередніше та будувати свою працю як можна на ширшій основі, яка б виходила за краї обставин і границь Росії, вийти з старого й вузького ґрунту україно-російського на новий і широкий європейсько-слов’янський” [3, с. 404]. Навіть коли говоримо про європеїзм Івана Франка, не можемо не згадати про М. Драгоманова, хай там що, але таки вчителя Івана Франка.

Також досить вагомий вплив М. Драгоманов на свою племінницю Леся Українку. У своїх листах Леся з ентузіазмом сповіщала дядька – найкращого радника – про успішний початок здійснення планів Київської молоді літературної громадки щодо ширення європеїзму через видання самотужки зладнаних перекладів найкращих творів європейських авторів (Д. Свіфта, Г. Гейне, В. Гюго і багатьох інших). Наслідком ідейно-творчого спілкування нерідко були нові творчі осяги, а зокрема орієнтація на модернізацію та європеїзацію української літератури. У теоретико-естетичній думці ці поняття досить часто співвідносять унаслідок близькості їх ідей. Тамара Гундорова писала: „Модернізацію розглядають як уподібнення до однорідної загальноєвропейської літератури з взоруванням на розвинену, західну модель. Загалом, з огляду на збіг модерністських ідеалів із ідеалами європеїзації, багато хто з українських митців і критиків розглядає їх як єдиний естетичний і культурний процес” [1, с. 58]. А Соломія Павличко зауважила, що загальний дискурс модернізму обіймає дискурс європеїзму, або західництва, „адже модернізм як інтелектуальна система

завжди зорієнтований на Захід” [10, с. 22]. Тому, продовжуючи нашу думку з приводу літературних смаків Лесі Українки під пильним зором М. Драгоманова, можна стверджувати, що дядько був досвідченим науковцем для молоденької письменниці в морі світової культури, наукової літератури. Він дораджував Лесі, що саме їй варто перекласти, на її прохання інформував про наукові видання, про болгарську літературу і фольклор, надсилав історичну й іншу лектуру. Давав їй „розвиваючі завдання”, доручаючи добирати і перекладати різні матеріали.

Останнім часом в літературознавстві аналізуються різні дискурси з огляду на розуміння різноманітних поглядів, тенденцій та постатей української літератури, що „у нестабільному пограничному „мистецькому просторі” стикаються і трансформуються художні досвіди різних часів і поколінь” [13, с. 8] – зазначала Н. Шумило у монографії „Під знаком національної самобутності”. Так, окремою „європейською сторінкою” в розвитку української культури була літературна дискусія 1925 – 1928 років, яка знайшла своє вираження на сторінках періодичних видань того часу в Україні та за кордоном. В історії української літератури можна виокремити кілька масштабних дискусій, які присвячені проблемам розвитку нашої літератури, національним, європейським та іншим шляхам її можливого майбутнього піднесення. У книзі „Філософія української ідеї” О. Забужко зауважує, що національна ідея – це ідея культури, адже „культура „виховує”, формує націю як таку, детермінуючи в кінцевому підсумку її історичну долю” [4, с. 37]. Питання культурного розвитку набуло нового звучання. Так, під час дискусії з „полемічною різкістю” було обговорено „коло ідей, закладених у поняття Європа”. Європеїстичні тенденції стали об’єктом обговорення і тлумачення різних літературних та політичних угруповань, усі їх бачили й сприймали по-різному. Учасники дискусії відзначили „необмежену широчину поняття Європа”, його „сумарність”. Вона була „конкретна”, „історична”, „абстрактна”, „теоретична”, „загадкова”, „далека”, „теоретично дана”, „туманна”, „холодна”, „нейтральна”, „аемоційна”, „агромадська” [2, с. 121 – 125].

Науковці по-різному осмислювали і „наповнювали” концепт європеїзму. Це поняття багатомістке, яке творить духовну єдність, своєрідний образ. Рецепцію Європи найповніше подав М. Хвильовий, – „минула і сучасна, буржуазна, пролетарська, вічна-мінлива”, [11, с. 467], „модерністсько-етична, прогресивна, червона” [11, с. 472 – 473]. На сьогодні це привертає неабиякий інтерес серед сучасних науковців.

Саме перу М. Хвильового належить формулювання основної тези дискусії „Європа чи Просвіта”, як одної „із найкращих питань нашої доби” [11, с. 455]. Свій вибір письменник однозначно робить в бік Європи – це зумовило поштовх до такого напрямку як „хвильовізм” та викликало гостру критику опонентів. „В історії 20-х років за Миколою Хвильовим уже майже традиційно закріпилося місце архетипального

західника, європейста, а відтак мало не модерніста. Його гасла Європи на протипагу Просвіти, „геть від Москви!”, олімпійства (яке можна розшифрувати як елітарність) на протипагу масовізму, що викликали різку критику з боку офіційної партійної лінії й урешті капітуляцію Хвильового, здається, це підтверджують” [10, с. 200].

Активне обговорення цієї проблеми сконцентрувало увагу на зміст символів Європа та Просвіта. Дискутанти намагалися з’ясувати орієнтацію України, надати їй належне місце серед інших культур. Вибираючи європейство чи москвофільство, В. Коряк надає перевагу москвофільству, яке не вважає „відступом від культурного процесу”, а навпаки, „саме на нього, на його думку, слабує... увесь культурний світ. Наші хатні європейці, – зазначає автор, зовсім таки „перекапустили”, борячися з чужими впливами й захищаючи Європу. Одвертаються од Москви й дивляться на Європу, а Європа (й Америка) сама дивиться на Москву й чекає од неї нового слова” [7, с. 8 – 9]. Ю. Меженко говорив про європейську культуру як „найнебезпечнішу річ”, статус України щодо Європи називає „прийдіте поклонімося” і закликає усе європейське прийняти через суворий фільтр” [9, с. 131].

Продовжуючи дискусію, О. Дорошкевич наголошує, що Європа „порожнім дощем проллється по нашій хуторянській Просвіті, ніколи її не зворушить, не запліднить, не поведе за собою, ніколи з неї не зробить творчої, своєї Європи [2, с. 125]. Д. Донцов закликає не до „механічного засвоєння європейських доктрин”, а до „релігійного фанатизму”. „Доволі європеїзації України”, – обурюється К. Юринець, – оскільки „європейські орієнтації українців дали тільки нові попелища для українського працюючого люду” [14, с. 192]. Розмежування проблеми за класовим принципом призвело до різкого тлумачення питання щодо європейської ідентичності. Для М. Зерова і М. Хвильового гасло Європа стало символом міцної культурної традиції, а гасло Просвіта вони пов’язують з убогістю, непоборним міщанством так званої пролетарської літератури. Так, наприклад, говорячи про неокласиків С. Павличко доводила: „Вони так само виявляли демонстративну консервативність у своєму європеїзмі, обмеженому античності, символізмом і Парнасом. Франція була для неокласиків моделлю й ідеалом Європи. Але Франція й відтак Європа вичерпувалися Парнасом і символізмом. Аполлінер, Сандрар, сюрреалізм, дада, експерименти й новації, як формальні, так і філософські пошуки французьких поетів 10-х і 20-х років, філософія Бергсона, знаменитого натхненника модерністів, лекції якого приїжджали послухати до Парижа інтелектуали з усього світу, залишилися цілком поза їхніми інтересами. Проблеми розпаду особистості, краху звичного буття й гуманістичних ідеалів, над якими буквально агонізувала європейська література, так само лежали за межами інтелектуального світу неокласики? і України в цілому.

Ніхто з неокласиків, звичайно, ніколи не підтримав офіційну ідею про те, що сучасна, тобто буржуазна, Європа гниє. Сперечатися з цією

ідеєю було небезпечно, підтримати – неприпустимо вульгарно. Однак безсумнівно й те, що французька модерна література таким органічним європейцям, як неокласици, була абсолютно чужою. Вони вбачали свою модернізаційну роль саме у своєму консерватизмі. Відповідною подвійністю позначений у цілому й дискурс неокласицизму” [10, с. 199].

Саме визначення Європи стало головним позитивним результатом цієї тривалої дискусії. Знов повертаючись до висловлювань С. Павличко, то вона зазначала: „Найбільша проблема виникала з визначенням змісту самої „Європи”. Які історичні, географічні, філософські поняття й політичні реалії сюди включаються? І передовсім, класична чи сучасна Європа? Реально існуюча сьогодні в певних художніх тенденціях чи міфологічна, вигадана?

Європа Хвильового ніколи не бачилася ним як реальна цілість різних суперечливих культурних і політичних напрямів, відмінних національних шляхів окремих країн та культур. Це була ідеалізація однієї лінії, тенденційно спрепарованої, навіть вигаданої: „Європа – це досвід багатьох віків. Це не та Європа, що її Шпенглер оголосив „на закаті”. Не та, що гниє, до якої вся наша ненависть. Це – Європа грандіозної цивілізації, Європа – Гете, Дарвіна, Байрона, Ньютона, Маркса і т. д., і т. п. Це та Європа, без якої не обійдуться перші фаланги азіатського ренесансу. І коли Зеров знає цю Європу (а він її знає!), то ми йому простягаємо руку. Ми не безсилі епігони, ми відважні піонери „в яскравий світ – комунізм” [10, с. 202 – 203]. І в М. Зерова, і в М. Хвильового вибір Європи був пов’язаний передусім із розумінням її як символу цивілізації та прогресу.

У процесі європеїзації української культури важливим кроком М. Хвильовий, як і його попередники, вважає переклади, які допоможуть „... за всяку ціну ... вивести нашу літературу на широку європейську арену”. Саме за „звернення до зразків античної культури, за те, що перекладають римлян”, М. Хвильовий вбачає в таких, як М. Зеров („зерових”) „справжніх європейців” [11, с. 442].

Стосовно цієї ідеї М. Хвильового підтримав М. Зеров, бо сприймав Європу як „дороговказ” наших мистецьких прямувань”. Кроками до цієї Європи він вважає „самоосвітню працю” [5, с. 572], поширення європейських тем і форм у нашій літературі, або, за його висловом, „процес об’європеювання” культури. Він закликає розважливо і помірковано: „Ми повинні широко і ґрунтовно зазнайомитися з культурним набутком інших народів, з усім, що може поширити і запліднити „наш власний досвід” [5, с. 575] і піднесено продовжує: „Освоюймо джерела європейської культури, бо мусимо знати, щоб не залишатися назавжди провінціалами”. Однак він застерігає від „поверхового мавпування молодечого засвоювання Європи”, „найвищої культури нашого часу, засвоєння не тільки в її останніх вислідах, а і в її основах” [5, с. 578].

Однак згодом уявлення і розуміння Європи змінювалося відповідно до того, наскільки учасники дискусії пізнавали справжню Європу з Європи. Так, Микола Хвильовий в листі до Зерова спочатку пише: „... настрою Європа не зробить: не бачивши, ненавиджу я її, і уявляю собі сіренькою нудною плямою” [11, с. 855], то потім, відвідавши Європу, він змінює свої погляди: „... передайте їм (ваплітянам), що Європа чекає їх до себе на якісь місяці 2 – 3. Подивитись є що, або Азія з мене цілком вивітрилась. Цінував Європу й М. Зеров: „Європа живе, росте, набуває сили..., на його думку, в Європі ще багато джерел соціального та ідеологічного оновлення” [5, с. 569].

Автор, критикуючи „поржавілі упередження” опонентів, подає більш глибоке трактування гасла Європа: „Її душа живе в культурному набутокві” [5, с. 569]. Слушно припускає В. Івашко, який докладно проаналізував погляди М. Зерова в цій дискусії, що, якщо зіставити типи культур – західний і східний – М. Зеров надає перевагу західному, а згідно із зеровською типологічною моделлю, українська культура – органічна парость культури західноєвропейської. Між Європою та Україною ніколи не існувало глухої стіни, у якій треба було рубати вікна [6, с. 78]. „На Україні ... у нас паруски європейської культури промикалися всюди тисячею непомітних шпар та щілин, сприймаючися помалу, непомітно, але всіма порами соціального організму” [5, с. 585].

Поставивши на терези проблему культурної орієнтації, – „Європа” чи „Просвіта”, учасники дискусії мислили Європу як: гасло, символ, коло ідей, „прогресивний чинник”, „суму можливостей”, „революційний метод”. Розуміння концепту європеїзму як культурними закріпила саме ця дискусія. Таке трактування – це передусім: „основний культурний орієнтир”, „дороговказ мистецьких прямувань”, „символ міцної, поважної культурної традиції”, „стимул для підвищення кваліфікації”, „школа мистецької техніки”, „певний тип культурного фактора в історичному процесі”.

Дискусія щодо „європейського чи просвітницького” шляху розвитку української культури продовжилась в середовищі МУРу в післявоєнний час, зокрема, у часописах „МУР”, „Арка”, „Листи до приятелів”. Дослідження концепту Європа та його вияву в свідомості українців тривало зусиллями науковців, зокрема В. Янева, П. Голубенка, Ю. Шереха, Б. Крупницького та ін. поза межами України. Європа як концепт не набула належного об’єктивного розвитку в радянські часи, її тлумачили тоді однобоко й ідеологічно спрямовано.

Модернізація нашої культури пов’язане з настановою на європеїзацію, західництво. Модерністська культурна самосвідомість в Україні була значною мірою спрямована на засвоєння „Іншого”, і втіленням цього „Іншого” ставала західноєвропейська література. Відбувається цікавий процес: усвідомлюючи себе, наприклад, у добу барока частиною загальноєвропейської культурної традиції, українська література кінця XIX століття виглядає вже іншою, чужою щодо цієї

традиції і активно змінюється, наслідуючи західні зразки. Відбувається вивищення ідеалу модерної Європи, і саме з європеїзмом ототожнюється поняття модерності як такої [1, с. 58]. Тема безпосередньо пов'язана із сучасними дослідженнями в літературознавстві, філософії, мистецтвознавстві, які стосуються особливостей мовних репрезентацій складних абстрактних категорій, що становлять фрагмент концептуальної системи світу, особливостей функціонування актуалізованих „європонять”, зокрема в теоретичному дискурсі української літератури. Концепти європеїзму вирізняються з-поміж інших інформаційною складністю, оскільки є ядром багатовимірної концептосфери, місткою абстрактною категорією, а з погляду осмислення цього ментального образу в колективній свідомості українського народу – історично-змінною та суперечливою парадигмою. Ідеологічно й політично європеїзм як орієнтація на демократично-радикальні рухи Заходу приходить на зміну ідеології слов'янофільства в шістдесяті роки XIX століття, бо панівною традицією на той час, якої молодша генерація намагалася зректися, було саме українофільство й народництво. На рубежі XIX – XX століть досить поширеними стали ідеї щодо відкритості української культури.

Ситуація в українській літературі, починаючи від XIX і протягом XX століття визначається, як одна з найскладніших і найсуперечливіших періодів загального культурно-історичного процесу. У літературі зазначеного періоду існував своєрідний феномен роздвоєння художнього мислення українських письменників на європейську свідомість і національну підсвідомість. В українській літературі відстежуються впливи філософських, релігійних і естетичних структур, що виразно тяжіють до західного феномену. Його неосяжні скарби мають взірці у творах українських письменників, які пройняті духом умиротворення, споглядання і навіть покори, але не менше таких, що пробуджують дію, закликають до свободи. Тому, вагомою значеннево-естетичною функцією цих тенденцій є об'єктивація в поезиці художніх творів української літератури вияву європейських традицій. Під традицією розуміємо не формальну рецепцію повторюваних і впізнаваних образів інонаціональних літератур, а їх семантично-емоційне наповнення: те що вибудовано на засадах філософсько-релігійного вчення Заходу, зберігає сутнісні елементи західного мислення, адже художній образ, перш за все, – поетичне узагальнення наслідків руху свідомості.

Отже, визначальним чинником, який впливає на настанови на європеїзацію в українській літературі і визначає його динаміку, є культурний чинник. Концепти європеїзму в теоретичному дискурсі української літератури пов'язані з пошуками письменниками нових стильових засобів і орієнтацій, зокрема світоглядно-філософськими горизонтами європейського мислення, нової художньої мови, де значущими складниками Європи-культуреми є європейські цінності, позитивні складники духовної Європи.

Список використаної літератури

1. Гундорова Т. Проявлення Слова. Дискурсія раннього українського модернізму / Т. Гундорова. – К. : Критика, 2009. – 447 с.
2. Дорошкевич О. Ще Слово про Європу (До нової дискусії на стару тему) / О. Дорошкевич // Шляхи розвитку української пролетарської культури. Літературна дискусія (1925 – 1928). – Харків : Укр. робітник, 1928. – С. 121 – 127.
3. Драгоманов М. Шевченко, українофіли й соціалізм / М. Драгоманов // Драгоманов М. Вибране. – К. : Либідь, 1996. – 682 с.
4. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст : франківський період / О. Забужко. – К. : Факт, 2006. – 156 с.
5. Зеров М. Твори : У 2 т. / М. Зеров. – К. : Дніпро, 1995. – Т. 2. – 569 с.
6. Івашко В. Микола Зеров і літературна дискусія (1925 – 1928) / В. Івашко // 20-ті роки : літературні дискусії, полеміки. – К. : Дніпро, 1991. – С. 69 – 89.
7. Коряк В. Літературна дискусія / В. Коряк // Шляхи розвитку української пролетарської культури. Літературна дискусія (1925 – 1928). – Харків : Укр. робітник, 1928.
8. Кулиш П. Повне збір. творів. Листи / П. Кулиш. – К., 2005. – Т. 1. – 348 с.
9. Меженко Ю. Європа чи Просвіта? / Ю. Меженко // Шляхи розвитку української пролетарської культури. Літературна дискусія (1925 – 1928). – Харків : Укр. робітник, 1928. – С. 130 – 132.
10. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – К. : Либідь, 1997. – 360 с.
11. Хвильовий М. Твори : У 2 т. / М. Хвильовий. – К. : Дніпро, 1995. – Т. 2. – 924 с.
12. Чижевський Д. Історія української літератури. Від початків до доби реалізму / Д. Чижевський. – Тернопіль : Феміна, 1994. – 279 с.
13. Шумило Н. Під знаком національної самобутності / Н. Шумило. – К. : За друга, 2003. – 356 с.
14. Юринець В. З нагоди нашої літературної дискусії / В. Юринець // Шляхи розвитку української пролетарської культури. Літературна дискусія (1925 – 1928). – Харків : Укр. робітник, 1928. – С. 185 – 193.

Веретейченко І. А. Європейська традиція в українському культурологічному просторі

У статті розглянуто питання щодо європейської традиції в Україні, яке постійно перебуває в центрі дискурсів і викликає пристрасні полеміки про шляхи розвитку культури, зокрема літератури. Проаналізовано культурологічні трактати І. Нечуя-Левицького, публіцистика М. Драгоманова, В. Антоновича, І. Франка, Лесі Українки, памфлети М. Хвильового, літературно-критичні розвідки неокласиків тощо, де ідеї європеїзму ставали предметом обговорення та різноманітних полемік. Дискусія щодо „європейського чи просвітницького” шляху розвитку української культури продовжилась в середовищі МУРу. В дослідженні з’ясовано своєрідний феномен української літератури – роздвоєння художнього мислення на європейську свідомість і національну підсвідомість. Також простежено

впливи філософських, релігійних і естетичних структур, що виразно тяжіють до західного феномену. Тому, вагомою значеннєво-естетичною функцією цих тенденцій є об'єктивація в поезиці художніх творів української літератури вияву європейських традицій. Отже, визначальним чинником, який впливає на настанови на європеїзацію в українській літературі і визначає його динаміку, є культурний чинник.

Ключові слова: європейство, традиція, ідентичність, дискурс.

Веретейченко И. А. Европейская традиция в украинском культурологическом пространстве

В статье рассмотрен вопрос о европейской традиции в Украине, которая постоянно находится в центре дискурсов и вызывает страстные полемики о путях развития культуры, в частности литературы. Проанализированы культурологические трактаты И. Нечуя-Левицкого, публицистика М. Драгоманова, В. Антоновича, И. Франко, Леси Украинки, памфлеты Хвылевого, литературно-критические работы неоклассиков и т. п., где идеи европеизма становились предметом обсуждения и различных полемик. Дискуссия о „европейском” или „просветительском” пути развития украинской культуры продолжилась в кругах МУРа. В исследовании раскрывается своеобразный феномен украинской литературы – раздвоение художественного мышления на европейское сознание и национальное подсознание. Также прослежено влияния философских, религиозных и эстетических структур, которые отчетливо тяготеют к западному феномену. Поэтому важной эстетической функцией этих тенденций является объективация в поэтике произведений украинской литературы проявления европейских традиций. Итак, определяющим фактором, который влияет на тенденции европеизации украинской литературы и определяет его динамику, является культурный фактор.

Ключевые слова: европейство, традиция, идентичность, дискурс.

Vereteychenko I. A. The European Tradition in Ukrainian Culturological Space

The article deals with the issue of European traditions in Ukraine, which is constantly in the center of discourse and debate is passionate about the ways of culture, including literature. The cultural treatises by I. Nechuy-Levitsky, journalism by M. Dragomanov, W. Antonovich, Ivan Franko, Lesya Ukrainka, pamphlets by M. Hvylioviy, literary-critical intelligence of neoclassical etc. are analyzed, where the idea of Europeanism were discussed and various polemics. Discussion about „European or Enlightenment” development of Ukrainian culture continued in the environ of Ukrainian Artistic Movement (MUR). The study revealed a unique phenomenon of Ukrainian literature – split creative thinking on European consciousness and national subconscious. Also impacts traced the philosophical, religious and aesthetic structures that clearly gravitating to the Western phenomenon.

Therefore, significant semantic and aesthetic function of these trends is the objectification of poetics fiction Ukrainian literature manifestation of European traditions. Thus, the determining factor that affects the guideline on Europeanization in Ukrainian literature and determines its dynamics are cultural factors. Concepts Europeanism in the theoretical discourse of Ukrainian literature related to the search of new styles of writers and orientations, including ideological and philosophical horizons of European thinking, a new artistic language where important components of European – cultural concept are European values, positive spiritual elements of Europe.

Key words: europeanism, tradition, identity, discourse.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.2013 р.

Рецензент – доктор філол. н., проф. Бровко О. О.

УДК 821.161.2-6

Н. А. Глушковецька

„ЗОЛОТА ДОБА” РОСІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЕПІСТОЛЯРНІЙ ТВОРЧОСТІ В. СТУСА

В епістолярній спадщині представників українського письменства особливе місце займає листування В. Стуса, яке в координатах сучасного літературознавства сприймається як вияв потужного творчого потенціалу в критичних умовах „ампутованого існування”. Епістолярій поета дозволяє глибше збагнути літературні смаки автора, його критерії самобутньої творчості. Листи засвідчують, що й у період ув’язнення митець був активним учасником літературного процесу. Дають змогу дослідити добірне коло читацьких інтересів митця, демонструють рівень осмислення прочитаного, об’єднуючи невеликі за об’ємом літературознавчі есе, різноманітні побіжні нотатки, міркування, здобуті на основі особистого життєвого досвіду.

Різні аспекти епістолярних літературно-критичних інтенцій В. Стуса були об’єктом наукового аналізу М. Жулинського [1], М. Коцюбинської [2], М. Павлишина [4], В. Просалової [5], О. Рарицького [6], Л. Ромашенко [7], Б. Рубчака [8], Е. Соловей [9], Д. Стуса [12], Л. Тарнашинської [13] та ін. Проте дослідження епістолярію поета як джерела вивчення його літературно-критичних роздумів все ще знаходиться в припочатковому стані.

Окрему, малодосліджену сторінку епістолярних літературно-критичних суджень В. Стуса становлять сентенції про творчі пошуки